

РЕЦЕНЗИЯ

От Иван Вълчев Кънчев, доктор на филологическите науки, професор по испански език, член-кореспондент на Испанската Кралска Академия. Висше образование по специалността "българска филология".

От н о с н о, провеждане на конкурс за присъждане на академичната длъжност д о ц е н т по професионално направление 2.1. Филология (Общо и сравнително езиковедие – угрофински езици), обявен в ДВ, бр.20 от 17.03.2015 г., съгласно решение на ФС на ФКНФ, протокол. № 9 от 26.05.2015 и заповед РД 38-365 от 28.05.2015 г. на Ректора на СУ "Свети Климент Охридски", проф. дин Иван Илчев

1. Информация за участниците в конкурса

Единственият участник в обявения конкурс за ... (вж. по-горе) е д-р Ина Вишоградска, главен асистент в Катедра по класическа, новогръцка и унгарска филология, ФСНФ, СУ "Св. Климент Охридски".

След завършване на средно образование в престижното столично 7-мо СОУ "Св. св. Седмочисленици"; две университетски специалности с магистърски степени, съответно по английска (1995-2000) и унгарска филология (1996-2001), Сегедски университет, Унгария, са в основата на университетската учебно-преподавателска и научно-изследователска дейност, развити от д-р Вишоградска през последните 13 години (2002-2015), с творчески изяви, които следва да се разглеждат и възприемат с оценка за *количествени и качествени показатели*, предоставящи право за участие в обявения конкурс и за заемане на академичната длъжност *доцент* по съответното професионално направление (вж. по-горе).

Наличната информация отразява обективно широкообхватния размер и тематичното многообразие на творческата дейност, систематизирана, както следва:

1) Пет специализации по теоретична и приложна лингвистика - Сегед и Будапеща (Унгария), Лайден (Холандия) и Елсинор (Дания) - под ръководството на изявени специалисти, от ранга на проф. Имре Тот, Петер Шиптар, Йерун ван де Вейер и др.

2) Участие в научни организации и проекти: а) член на *Европейска лингвистична организация*, б) член на *Асоциация на младите езиковеди* (Европа), в) участник в дискуссионния фонологичен кръжок *Sound Circle* (Холандия), г) участник в Будапещенски фонологичен кръг *BuPhoS*.

3) Ръководител на проекта "Славянските заемки в унгарски език" – създаване на дигитална база данни, 2011-12 г. Национален фонд "Научни изследвания".

4) Участие в научни проекти: а) участник в проекта “Унгарски антропоними” към ФНИ на ФКНФ, ръководител проф. Мирена Славова; б) проект “Транскрипция на унгарските имена на български език” към ФНИ на ФКНФ, ръководител проф. Мирена Славова; в) международен проект (програма *леонардо* на ЕК) България-Франция- Румъния, ДЕО, СУ “Св. Климент Охридски”.

5) Автор на лекционни курсове за студенти в бакалавърска и магистърска степен: а) Увод в унгарското езикознание, б) Славянските заемки в унгарски език, в) Езиков контакт.

6) Лекционни курсове в чуждестранни центрове: а) *Mphil* програма по теоретично езикознание, лекционен курс *Advanced Phonologie*, II сем., 2005-2006 учебна година (Холандия); б) Фонологичен кръг *Sound Circle*, Амстердамски университет, тема: *Syllable structure explains antihirmony (Hungarian evidence)*, 2008.

7) Езикова подготовка:

а) владее писмено и говоримо *английски, унгарски и руски език*;

б) ползва писмено и говоримо *френски и датски език*.

Въз основа на систематизираната дейност в предходните раздели, критиката следва да постанови, че гл. ас. д-р Ина Вишоградска отговаря на количествените и качествените изисквания за участие в обявения конкурс и за заемане на академичната длъжност *доцент* по проф. направл. 2.1. Филология (Общо и сравнително езикознание – угрофински езици).

2. Научна продукция за участие в обявения конкурс: основни направления, тематика и приноси

2.1. Основни направления

Научните публикации, с които д-р Вишоградска участва в обявения конкурс, са посветени на проблеми из областта на теорията на езика (за същността и мястото на сричката), на общото и на съпоставителното езикознание (езикови универсални, типологични сходства и разлики).

2.2. Хабилитационен труд

СТРУКТУРА НА СРИЧКАТА (съпоставително изследване), София, 2015, УИ, “Св. Климент Охридски”, 203 страници.

Монографията съдържа увод, четири глави, заключение, библиография и три приложения, обединени от обща и широкообхватна тема, изведена и оформена в заглавие.

Постигната цел на съпоставителното изследване е сричковата рамка *предядро-рима (ядро-кода)*, съдържаща общи и специфични параметри на възможните –реални и потенциални- съчетания от консонантни

несилабични сегменти (кълстери) в предядрена и постядрена позиция на сричката в съпоставените езици: английски, унгарски и български.

Теоретичната основа и методологията за анализ на изследвания обект е генеративния подход във фонологията към структурата на сричката, “ключващ арборално представяне и по-тесни връзки между сонорния връх и следващата го консонантна част” (вж. стр. 48).

Приложеният съпоставителен подход разкрива степента на системност на изследвания обект в двата плана: на дълбинното (фонологичното) и на повърхнинното (фонетичното) равнище. В хода на тази методология е залегнала имплицитно идеята на Хумболдт за “вътрешната форма на езика”- *Form (der Sprache)*-, която неговите последователи от школата в Тюбинген творчески наградиха с теорията за “езиковия тип”, съдържащ функционални принципи, предопределящи структурата на *системата* и формите за нейната реализация в *нормата*. В съответствие с тези принципи, съпоставените три езикови реалности са развили аналогични и специфични консонантни съчетания, съпровождащи сонорния връх в римата, и по този начин са генерирани типологичните характеристики на съответните сричкови съчетания (кълстери).

Първа глава е показател за високата степен на теоретична подготовка, превърната от авторката в изходна позиция при дефинирането на статута на сричката като *супрасегментална единица* (с по-висш функционален ранг от фонемата), и като *фонотактично поле* на действие (различно от морфемата и думата), както и при анализа на структурата на сричката в съпоставените езици, с оглед на типологичните характеристики, общи и универсални, установени диахронно (чрез промяна = езикът в развитие) или синхронно (функционално = езикът като система в действие).

Наличието на разгърнат фонологичен план, изграден от генеративни подходи и методи, с дълбоки корени в теорията на Чомски и Хале - *Пътят на сричката*: в генеративната фонология, в ранната генеративна фонология vs. нелинейни подходи, в съвременните фонологични теории (в автосегменталната фонология, в CV фонологията и т.н.)- е използван от Вишоградска съзидателно и целенасочено, до степен на надграждане, при изследване на ключовите проблеми на избрания обект - структурата на сричката.

Освен теоретичната основа на приложения метод на анализ, обективна оценка заслужава и подходът за избор на основните понятия, издигнати в научни термини, произтичащи от структурата и функцията на сричката.

Обектът на *Втората глава* е изведен експлицитно в нейното заглавие: “Структурата на английската, българската и унгарската сричка ...”, като се предлагат решения (под формата на “ограничения”), с фонетични и фонологични трактовки, на проблемите с предядрените и кодовите кълстери. Върху структурата на сричката се очертават иновациите при

анализа на *ядрото* (сонорния връх), на предхождащото го *предядро* и следващата го *кода*.

Същността на тази част от изследването е успешното начало на обща проекция на максималната структура на сричката (*дълбинна* структура), реализирана (на *повърхнинно* ниво) съобразно специфичните особености и типологичните принципи на всеки език. Обратната перспектива – да се походи към обекта от позицията на минималната схема- води до загуба от системността на всеки език. За изходна позиция служи методологията на общите постулати.

Трета глава е с нарастващ принос в теорията на езика, в конкретната дескриптивна лингвистика, включително и във фонотактиката. Подробно са очертани вокалните и консонантните комбинации в трите езика, както и аналогичните тенденции на *силабификацията*. Тази глава надгражда предходната и в прилагането на максималната проекция при анализа на някои от частите на сричката, с което се потвърждава експериментално постановката за правилния избор на методологичната рамка, наречена “модел на описание на сричката” (*предядро- рима* [*ядро-кода*]), както и на нелинейния анализ и описание на изследвания обект – структурата на сричката.

Четвърта глава е същинската съпоставителна част на монографията, където с приложения моделът на описание:

а) се идентифицира наличие на междуезикови аналогии и специфични характеристики за отделен език;

б) се надгражда теорията на езика за сричката с идеята за наличието на консонантни “придатыци” в предядрото и кодата;

в) се прилага обща сричкова проекция за трите езика с възможни позиции, които всеки език реализира изборно.

С тези постановки, особено с последната, генеративната лингвистика и европейският динамичен структурализъм се срещат по необходимост и се поддават на взаимно допълване, не на самоизключване; срв. общата генеративна проекция на Ина Вишоградска (с възможности за изборна реализация във всеки език) и концепцията на Косериу за системата (като съвкупност от възможности, частично реализирани в нормата на всеки конкретен език).

Чрез максималната проекция на сричката, приложена в рамките на нелинейната генеративна трактовка се извеждат и анализират:

1) Консонантните клъстери в началословието и краесловието:

а) четворни консонантни клъстери в предядрото на българския език и в кодата на английския и унгарския език (CCCC- / -CCCC);

б) Тройните консонантни клъстери, които се характеризират с обратна конфигурация: предядро ССС- (в английски и унгарски език) и *кода* ССС- (в български език).

2) Общият фактор на консонантните струпвания в предядрото: това е “консонантния характер на афиксите” (стр. 154).

3) Консонантните кълъстери в предядрото. В тази част на анализа се долавя имплицитно типологията на Хумболдт за предпочитанието на определени фонологични признаци във всеки език, срещу останалите.

4) “Нарушителите” на сонорната йерархия в началословието.

5) Разбиване на кълъстери на силабично ниво: чрез епентетична гласна и създаване на нова сричка.

6) Разпределение на съгласните в кодата.

Заключението на монографията предполага извода, че изложените тези са мотивирани от търсенето на оптимални условия за прилагане на избрания сричков модел, предписващ два основни фактора: сонорната градация и ограничен брой съгласни, ограждащи ядрото на сричката.

Съпоставителната четвърта глава потвърждава тезата за мястото на сричката в звуковото равнище на езика, за универсалния ѝ характер, за функцията и реализацията ѝ в съответното равнище на конкретен език.

Изложените теоретични и методологически тези в рецензирания труд получават своето *валидизиране* чрез проверки с реални езикови явления от типа на *структурата на сричката*, обект на монографията

2.3. Други изследвания

2.3.1. Предпоставки на хабилитационния труд

Измежду публикациите -в български и чуждестранни издания, както и докладите на конгреси и други научни форуми- обосновано са подбрани за обект на настоящата рецензия следните статии, чиито съдържания се възприемат спрямо хабилитационния труд с оценка на *предпоставки*:

1) “По стъпките на сричката из лингвистичното поле”, Ел. списание *LiterNet*, 05.2015, <http://liternet.bg/publish/vishogradska/srichka.htm>

2) “Some phonotactic parallels on syllable level: comparison of pre-vocalic positions in Bulgarian, English and Hungarian”, Годишник на Софийския университет “Св. Климент Охридски”, 2014, ФКНФ, том 7, 231-245.

3) “Силабични сегменти и граници – нелинеарен модел на сричката в български език”, *Преходи и граници*, 2009, Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 511-517.

4) “Колко са консонантните позиции пред ядрото: структура на сричката в унгарски и български език”, 2012, *Legendák, kódexet, források. Tanulmányok 80 esztendő H. Tóth Imre tiszteletére*. Szeged: JatePress, 359-369.

5) “The Syllable in English, Bulgarian and Hungarian – Comparison of Onset Structure“, *Interlinguistica* , 15/2, 2005, Valencia, 1387-1396.

6) “Консонантните кълъстери в български, унгарски и английски език в предвокална позиция”, *Език и литература*, 3-4, 2011-2012, 40-51

Представени с о ц е н к а на *въведения* към различни постановки в четирите глави на хабилитационния труд, статиите проектират пътя към *структурата на сричката*: а) проследява се неравната траектория на сричката в различните лингвистични школи и направления и се стига до извода, че не обектът е причина за разкриване на същността му, а преди всичко идейната основа на съответната теория или метод; б) стига се до заключението, че независимо от типологичната особеност на всеки език, съпоставените три езикови реалности предлагат значителни паралели в *онсета*; в) приложените модели насочват вниманието към нелинеарната дефиниция на предвокалното консонантно струпуване в българския език; г) наличието на повече от две консонантни фонемии в предвокална позиция не е надеждно доказателство, че всички са елементи на *онсета*; д) концепцията за универсалната проекция на сричката, не противоречи на специфичната реализация на структура й в *онсета* и *кодата* на всеки конкретен език.

2.3.2. Стратегии на адаптиране на заемки

Количествените и качествените показатели за участие в конкурса и за заемане на обявената академичната длъжност “доцент” се допълват и от статии, посветени на съпоставителни теми за стратегиите на адаптиране на лексикални и морфологически заемки, което по същество е проблемът за езиковата промяна (диахрония) и функцията в речта (синхрония) на интегрираните иновации или проблемът за езиковия контакт в минали етапи и днес между съпоставените езици, например морфологично адаптиране на лексеми, контрастивна аспектология (сходства и разлики в системата и реализацията на категорията вид), социопрагматика и т.н.

3. Препоръки

За да се обхванат, макар и в относителна цялост, възможностите на всяка от съпоставените фонологични системи, в съдържането на глава IV може да се включи допълнителна научна информация за специфичната функция на предядрената и постядрената позиция на сричката в следните творчески процеси с разнопосочни типологични параметри:

3.1. Предядрената позиция предопределя броя на съгасните *фонемии* в съответния език, докато в постядрената позиция настъпват процеси на фонологични неутрализации, пораждащи нови функционални сегменти, наречени *архифонемии*, които са част от общия брой смислоразличителни единици в системата на всеки език.

3.2. Процесите на неутрализации и техните резултати са специфични за отделните езици: за едни, те са следствие от действието на *вътрешни фактори* (= типологични принципи, изграждащи “вътрешната форма на езика”); за други, процесите са плод на *външни фактори* (= асимилации).

Забележка:

Предходните препоръки за допълнителна информация към обекта на хабилитационния труд имат за предпоставки типологичните сходства и разлики между българския и испанския език, установени в съответствие с концепциите на Хумболт, Трубецкой, Тилков, Аларкос и Косериу (вж. Kanchev, Ivan, *Curso de normofonética y fonología españolas*, Ed. Colibrí, Sofía, 2019):

1) В българския език фонетичните реализации на архифонемите са обусловени: а) от *външни* фактори: асимилационни регресивни процеси (напр. звучна пред беззвучна се обеззвучава и обратно) и б) от *вътрешни* фактори: принцип на предпочитание на признака “беззвучност”, съчетан с “преградност” или “проходност”, предимно в краесловието, с което се обяснява употребата на беззвучните съгласни [п], [т], [к], [ф], [с], [ш] и др., в замяна на съответните звучни [б], [д], [г], [в], [з], [ж] .

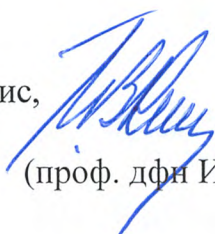
2) В испанския език архифонемите се реализират в съответствие с действието на *вътрешни* типологични принципи: предпочитание на признаците “звучност” и “проходност” в замяна на “беззвучност” и “преградност”, с което се обяснява липсата на съгласните [р], [т] [к] в краесловието и замяната на преградна и беззвучна с проходна и звучна в средисловието пред друга преградна и беззвучна, от типа *apto*, *acto* и др., поизнесени [aβto], [aγto].

Препоръчаното допълнение към глава IV ще обогати информацията за типологичните сходства и разлики между съпоставените езици.

4. Заключение

Изведените теоретични и методологически постулати, приложени в съпоставителен план (*структура на сричката* [в английски, български и унгарски език]) и получили в настоящата рецензия о ц е н к а със знак на *приноси* в езикознанието, са в пълно съответствие с количествените и качествените критерии за участие в обявения конкурс и същевременно са измерения за научно-изследователската и учебно-преподавателската дейност на д-р Ина Вишоградска, която предлагам на почитаемото жури, с пълна убеденост в нейните творчески качества: да ѝ бъде присъдена академичната длъжност *доцент* по професионално направление 2.1. Филология (Общо и сравнително езикознание – угрофински езици).

Подпис,

(проф. д-р Иван В. Кънчев)

София, 28 юли 2015 г.